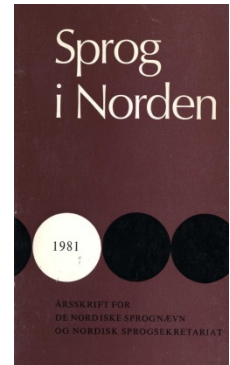

Sprog i Norden

Titel: Språksituationen på Åland
Forfatter: Folke Woivalin
Kilde: Sprog i Norden, 1981, s. 16-19
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Språksituationen på Åland

Av *Folke Woivalin*

Särskilt vad gäller språket intar landskapet Åland en särställning inom republiken Finlands gränser. Denna särställning har som bakgrund både en historisk tradition och nationellt och framför allt internationellt fattade beslut.

Landskapets historiska förflutna var drivfjädern till strävandena från ålänningarnas sida efter återförening med som man sade moderlandet Sverige. Tiden sammanföll med det ryska tsardömet's sönderfall och den samtida proklamationen om folkens självbestämmanderätt vad gällde statssamhörigheten. Då Ålandsfrågan avgjordes av Nationernas Förbund i Genève den 24 och 27 juni 1921 efter många och långa turer på olika plan, bl.a. vid fredskonferensen i Paris, förband sig Finland vid särskilda förpliktelser gentemot Åland. Sålunda sägs det bl.a. i Nationernas förbunds råds beslut den 27 juni 1921 p. 1 följande: Beslutet att tillförsäkra och garantera befolkningen på de åländska öarna bevarandet av dess svenska språk, kultur och lokala sedvänjor, förpliktar sig Finland att med det snaraste i lagen om självstyrelse på Åland av den 6 maj 1920 införa nedanstående garantier osv. De språkliga garantierna som då var aktuella återkommer jag delvis till nedan.

Finlands löfte om att för alltid trygga Ålands folk vid dess svenska språk, kultur och lokala traditioner, var i Nationernas förbunds råds beslut grundförutsättningen för att Finland skulle tillerkännas suveräniteten över Åland.

I rapportörkommissionens utlåtande till folkförbundsrådet hette det bland annat:

— Om införlivning med Sverige verkligen vore det enda sättet att åt Åland bevara dess svenska språk, skulle vi icke tvekat att taga denna lösning i ögonsikte.

Men rapportörkommissionen gjorde gällande att ålänningarna kunde tryggas vid sin nationalitet även under finländsk suveränitet bland annat genom att Finland förband sig att för alltid verka för detta och genom att Åland gavs självstyrelse med en mängd bestämmelser och skyddsinstrument som landskapet — i motsats till andra delar av Finland — skulle få använda sig av för att motarbeta finska språkets intrång i landskapet över huvud taget.

Endast den som behärskar svenska språket i tal och skrift kan nyttjas i offentlig — även statlig — tjänst på Åland. Ämbetsspråket är svenska också för statsorganen på Åland. De centrala myndigheternas skriftväxling med självstyrelseorganen och med statens lokala myndigheter i landskapet måste ske på svenska.

Undervisningsspråket i alla skolor som får understöd av kommun, landskapet eller staten skall vara svenska. Inte ens som läroämne är det fritt för finskan. För undervisning i finska i grundskolan krävs tillstånd av fullmäktige i de kommuner som upprätthåller skolan. I syfte att för framtiden bevara Åland som enspråkigt svenskt område tillkom också särskilda regler för jordköp och — från 1.1.1952 — för näringsutövning på Åland. Bestämmelser om rösträtten vid landstingsval och kommunalval tillkom delvis i samma syfte.

Språksituationen i praktiken

Den procentuella andelen av den mantalsskrivna befolkningen på Åland med finska som modersmål beskriver följande utveckling:

1950	3,6 %
1960	3,4 %
1970	3,5 %
1975	4,1 %
1978	4,2 %

Ålänningarna (22.500) förknippar sin hembygd med sitt svenska språk.

Vi har konstaterat att det åländska samhället fungerar enbart på svenska språket. Ambitionsnivån försöker vi hålla hög. Meningen är att språket skall utgöra ett fungerande kommunikationsmedel. I lagstiftningen och förvaltningen eftersträvar vi ett språk som fungerar med tanke på befolkningen. Vi är inte bundna av mera eller mindre lyckade översättningar utan språket utformas så att det är begripligt och passar in i Ålands förhållanden. Svenskspråkiga lagtexter från riket har tyvärr delvis blivit sämre under senare år.

I Ålands förhållanden till finska myndigheter kräver vi den språkservice som tillförsäkrats Åland. Det finns dock problem. Problemen växer ju mindre det officiella Finland använder ett levande svenskt språk. Men vi har inte tänkt resignera eller ge upp. Åland uppfattar situationen så att också övriga delar av Finland bör kunna och också eftersträva att hålla sig med svenska språket — inte minst med tanke på förbindelserna med övriga Norden, men framför allt med tanke på sin egen stora svensktalande befolkning.

Ålands landskapsstyrelse har officiellt uttalat åsikten att om nivån på landets svenskspråkiga service över allt skulle vara så bra som i förhållandet till riksdagen och regeringen, så skulle situationen vara betryggande. Så är det emellertid inte. Därför är vi något förskräckta över en försämring av också den saken. Vi kan inte tro att det skall gå så illa. Men hur är det då möjligt att landets högsta organ sköter sig klanderfritt medan andra lägre organ inte gör det?

Också de som inflyttar till Åland förknippar i hög grad Åland med ett levande svenskt språk. Vi är glada för det. Inflyttningen omfattar f.n. 100—120 personer per år. Inflyttningen sker främst från riket. Också en glädjande återflyttning från Sverige av ex-älänningar har på senare tid börjat ske.

När man flyttar till Åland får man omgående del av den ovan beskrivna språksituationen. Det har visat sig att barnens skolgång kanske ger den snabbaste impulsen till att man måste kunna svenska.

Så småningom ansöker man om åländsk hembygdsrätt — den särskilda medborgerliga status som är tillförsäkrad den

åländska befolkningen. I anslutning härtill testas sökandens kunskaper i svenska språket. Det är vanligt att en sökande med glädje och kanske stolthet ådagalägger sina kunskaper och ofta till och med anger Ålands enspråkigt svenska status som ett motiv för inflyttning.

Det är mindre vanligt att en sökande, efter 5 år eller mera, inte har kunskaper i svenska språket och inte heller anser det ha betydelse för att få hembygdsrätt. Men eftersom situationen är möjlig så har ju någon prövat på den. Vi här på Åland har svårt att förstå att en människa vill bo här utan att vilja eller önska lära sig det enda språk som över huvud taget är gångbart. Vi ställer inga höga krav. Men attityden att inte ens försöka passar dåligt in i åländskt sätt att leva och tänka. Därför har Ålands förvaltande organ, dvs. Ålands landskapsstyrelse, och högsta förvaltningsdomstolen i Finland kommit till olika slutsats om innebörden i kravet på att kunna svenska vid beviljande av åländsk hembygdsrätt. Fallet som sådant rubbar inte ålänningarnas samhörighet med sitt språk, men visar att vi idag inte enligt högsta förvaltningsdomstolen i Finland har de författningar att stöda oss på som vi skulle behöva för att kunna förverkliga och leva upp till de löften och garantier som Finland givit inför internationellt forum, fastän man tveklöst måste utgå från att den viktigaste grunden för hela vår grundlagsenliga självstyrelse är skyddet för Ålands enspråkiga svenskhet.

Ålands språkliga särställning inom Finland måste betecknas såsom ett starkt stöd för hela svenskheten i landet, samtidigt som en levande svenskhet i riket i praktiken är en ovärderlig hjälp för oss att i våra strävanden också framgent lyckas med att bevara landskapets enspråkigt svenska karaktär. Utvecklingen framöver är i väsentlig grad beroende av oss själva, då vi på politiskt håll i riket under självstyrelsetiden tycks ha fått allt mer förståelse för våra strävanden, men ständig vaksamhet och initiativ behövs från åländsk sida.